

Sygn. akt: I ACa 218/13

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 października 2013r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Michał Kłos (spr.)
Sędziowie:	SA Bożena Błaszczuk SO (del.) Jarosław Pejta
Protokolant:	st.sekr.sądowy Grażyna Michalska

po rozpoznaniu w dniu 23 października 2013r. w Łodzi

na rozprawie

sprawy z powództwa **R. K.**

przeciwko **W. N.**

o zachowek

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 17 października 2012r. sygn. akt I C 427/08

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach 1, 2 i 3 sentencji w ten tylko sposób, że zasądzoną w punkcie 1 sentencji kwotę obniża z sumy 158.689,33 (sto pięćdziesiąt osiem tysięcy sześćset osiemdziesiąt dziewięć złotych i trzydzieści trzy grosze) do sumy 105.108,50 (sto pięć tysięcy sto osiem złotych i pięćdziesiąt groszy) oraz zasądzoną w punkcie 3 sentencji kwotę obniża z sumy 20.279 (dwadzieścia tysięcy dwieście siedemdziesiąt dziewięć złotych) do sumy 10.088 (dziesięć tysięcy osiemdziesiąt osiem złotych);

2. oddala apelację w pozostałym zakresie;

3. zasądza od powoda R. K. na rzecz pozwanej W. N. kwotę 5.497 (pięć tysięcy czterysta dziewięćdziesiąt siedem złotych) tytułu zwrotu kosztów procesu w postępowaniu apelacyjnym.

Sygn. akt I ACa 218/13

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim zasądził od pozwanej W. N. na rzecz powoda R. K. kwotę 158.689,33 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 17 października 2012 r. do dnia zapłaty, oddalił powództwo w pozostałej części i zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 20.279 zł tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu. Sąd Okręgowy ustalił, że matka stron B. B. zmarła w dniu(...)r. w P., gdzie przed śmiercią zamieszkiwała. W dacie śmierci spadkodawczyni była rozwiedziona i jako ustawowych spadkobierców przedstawiła troje dzieci: K. B., R. K. oraz W. N.. Nikt ze spadkobierców ustawowych B. B. nie odrzucił spadku po niej, nie został wydziedziczony ani uznany za niegodnego dziedziczenia.

Postanowieniem z dnia 12 grudnia 2006 r., wydanym w sprawie I Ns 1188/05, Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim stwierdził, że spadek po B. B. z domu D., córce A. i F., zmarłej dnia (...)r. w P., ostatnio stale zamieszkałej w P., na podstawie testamentu ustnego z dnia 25 czerwca 2005 r., otwartego i ogłoszonego w Sądzie Rejonowym w Piotrkowie Trybunalskim w dniu 28 marca 2006 r. nabyła córka W. N. z domu B. w całości.

Przed śmiercią B. B. posiadała rachunek w Banku (...) S.A. w W.. W dniu jej śmierci na rachunku tym była zgromadzona kwota 44,01 zł. W dniu 22 czerwca 2005 r. z rachunku tego na rachunek pozwanej W. N. została przelana kwota 80.000 zł. Również w dniu 22 czerwca 2005 r. z rachunku tego na rachunek pozwanej W. N. została przelana druga kwota w wysokości 8.900 zł. W chwili śmierci B. B. była właścicielką zabudowanej nieruchomości o powierzchni 0,8442 ha położonej w P. przy ulicy (...), oznaczonej w ewidencji gruntów jako działka nr (...). Dla nieruchomości tej prowadzona jest księga wieczysta numer (...) w Wydziale Ksiąg Wieczystych w Sądzie Rejonowym w Piotrkowie Trybunalskim. Wartość tej nieruchomości wynosi 703.400 zł. Na nieruchomość tę pozwana W. N. poczyniła nakłady wartości 62.436 złotych.

W chwili śmierci B. B. była również współwłaścicielką zabudowanej nieruchomości o powierzchni 0,1453 ha położonej w Ł. przy ulicy (...). Dla nieruchomości tej Wydział Ksiąg Wieczystych Sądu Rejonowego dla Łodzi — Śródmieścia w Łodzi prowadzi księgę wieczystą numer (...). B. B. była współwłaścicielką tej nieruchomości w 45/240 częściach. Wartość rynkowa całej nieruchomości wynosi 1.105.000 zł, wartość rynkowa udziału wynoszącego 45/240 części wynosi natomiast 207.000 zł. Dochód z nieruchomości położonej w Ł. przy ulicy (...) za lata 1999-2004 wyniósł 75.881,24 zł. Udział spadkodawczyni w tych dochodach z nieruchomości za lata 1999-2004 dopiero po jej śmierci został przekazany pozwanej W. N.. Wysokość pożytków B. B. z nieruchomości przy ulicy (...) w Ł. za lata 1999-2004 wynosi 14.228 zł (45/240 części z kwoty 75.881 zł).

Po dokonaniu powyższych ustaleń Sąd Okręgowy stwierdził, że powództwo zasługuje na uwzględnienie w części. Wskazał, że powód jest jednym z trzech spadkobierców ustawowych po B. B.. Został pominięty przy spadkobranii po B. B. z uwagi na to, że spadkodawczyni w dniu 25 czerwca 2005 r. oświadczyła ostatnią wolę ustnie w obecności świadków. Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim stwierdził, że spadek po B. B. z domu D. na podstawie testamentu ustnego z dnia 25 czerwca 2005 r. nabyła córka W. N. w całości.

Art. 991 k.c. stanowi, że zstępny, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo zstępny uprawniony jest małoletni - 2/3 wartości udziału spadkowego, który by mu przypadł przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachówek). Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

Pozwana nie przedstawiła żadnych dowodów, że R. K. otrzymał należny mu zachówek bądź w postaci uczynionej przez spadkodawczynię darowizny bądź w postaci zapisu, ani też dokumentów, w oparciu o które można by było ustalić, że udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku jest inny niż wskazuje powód.

Udział spadkowy stanowiący podstawę do obliczenia zachowku Sąd wyliczył na kwotę 952.136 zł w następujący sposób: wartość całej nieruchomości położonej w P. przy ulicy (...) minus wartość nakładów poczynionych przez W. N. 703.400 zł - 62.436 zł = 640.964 zł; 207.000 zł - udział wynoszący 45/240 części w nieruchomości położonej w Ł. przy

ul. (...); 41,04 zł – oszczędności; darowizny spadkobierczyni na rzecz pozwanej 80.000 zł i 8.900 zł; 14.228 zł - pożyczki z nieruchomości położonej w Ł. przy ul. (...) za okres 1999-2004. 1/6 części z kwoty 952 136 zł wynosi 158.689,33 zł. Z tego względu na podstawie art. 991 § 2 w zw. z art. 993 k.c. Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz powoda z tytułu zachowku kwotę 158.689,33 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wyrokowania tj. 17 października 2012 r.

Zasądzając odsetki od tej kwoty Sąd Okręgowy miał na uwadze, że obliczenie zachowku następuje na podstawie wartości spadku ustalonej według cen z daty orzekania o roszczeniach z tego tytułu. Sąd I instancji nie znalazł podstaw do rozłożenia na raty zasądzonej należności w oparciu o przepis art. 320 k.p.c. Pozwana dysponuje majątkiem wartości 910.400 zł (703.400 zł + 207.000 zł). W. N. tuż przed śmiercią spadkodawczyni otrzymała od niej dwie darowizny pieniędzy w łącznej kwocie 89.900 zł. Po śmierci B. B. pozwana otrzymała od administracji nieruchomości przy ul. (...) w Ł. pożyczki z nieruchomości z lat 1999-2005 oraz za następne okresy. Rozstrzygnięcie o zachowku zapadło ponad siedem lat po śmierci B. B.. Powód pismem z czerwca 2007 r. domagał się od pozwanej zapłaty kwoty z tytułu zachowku. Licząc nawet od czerwca 2007 r. do października 2012 r. pozwana miała okres ponad pięciu lat by zgromadzić środki pieniężne, aby spłacić brata.

W pozostałej części powództwo oddalono jako przekraczające wartość zachowku należnego R. K..

O kosztach procesu rozstrzygnięto na podstawie art. 100 k.p.c. zasądzając od pozwanej na rzecz powoda kwotę 20.279 zł tytułem częściowego zwrotu kosztów procesu. Kwotę z tytułu zwrotu kosztów procesu Sąd zasądził kierując się następującymi wyliczeniami: wydatki w sprawie poniesione przez powoda: 27.844,80 zł, wydatki poniesione przez pozwaną: 9.980,60 zł. Ponieważ powód wygrał sprawę w 80% pozwana winna mu zwrócić kwotę 22.275,20 zł, natomiast powód pozwanej kwotę 1.996,12 zł. Wynika z tego, że pozwana powinna powodowi zwrócić kwotę 20.279,08 zł.

Apelację od powyższego orzeczenia wniosła pozwana zaskarżając wyrok Sądu Okręgowego w części tj. pkt 1 dotyczącego zasądzenia roszczenia ponad kwotę 102.754,34 zł oraz nieuwzględnienie przez Sąd wniosku o rozłożenie zasądzonych świadczenia na raty i pkt 3 – w zakresie kosztów – w całości. Zażądała naruszenie przepisów prawa materialnego, tj. art. 991 § 1 k.c. poprzez nieprawidłowe ustalenie wartości udziału spadkowego należnego powodowi, a stanowiącego podstawę do obliczenia wysokości przysługującego mu zachowku, naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 100 k.p.c. poprzez jego nieprawidłowe zastosowanie, polegające na przyjęciu, iż powód wygrał proces w 80%, w sytuacji, gdy uczynił to jedynie w 52%, co skutkowało winno wzajemnym zniesieniem kosztów postępowania sądowego; naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 98 § 2 k.p.c. poprzez jego nieprawidłowe zastosowanie, skutkujące zaliczeniem do niezbędnych kosztów procesu kosztów przejazdu powoda na wszystkie terminy rozprawy z zagranicy (O., Dania) w sytuacji, gdy był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika, a jego stawiennictwo nie było obowiązkowe, naruszenie przepisów prawa procesowego, tj. art. 320 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie, skutkujące nieuwzględnieniem wniosku pozwanej o rozłożenie zasądzonych w wyroku świadczenia na raty, w sytuacji, gdy pozwana nie jest w stanie dokonać spłaty jednorazowo bez uszczerbku majątkowego dla siebie i swojej rodziny. W konkluzji wniosła o zmianę zaskarżonego orzeczenia w punkcie 1 poprzez zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kwoty 102.754,34 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 17 października 2012 r. do dnia zapłaty, zmianę zaskarżonego orzeczenia w punkcie 3 poprzez wzajemne zniesienie kosztów postępowania między stronami, rozłożenie zasądzonych świadczenia w punkcie 1 wyroku na 5 rat rocznych, przy czym cztery kolejne raty w kwocie po 20.000 zł, natomiast rata nr 5 obejmująca kwotę 22.754,34 zł, z zaznaczeniem iż raty będą płatne do 30 czerwca każdego roku począwszy od 2013 r. wraz z ustawowymi odsetkami w razie uchybienia którejkolwiek z rat, zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych, ewentualnie o uchylenie wyroku Sądu I instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Pozwany w odpowiedzi na apelację wniósł o odrzucenie apelacji i zasądzenie od pozwanej na rzecz powoda kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych ewentualnie o oddalenie apelacji w całości i orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja zasługuje na uwzględnienie w części dotyczącej nieprawidłowego ustalenia wartości udziału spadkowego.

Na wstępie należy zaznaczyć, że niezasadnie powód twierdził w odpowiedzi na apelację, iż powinna ona zostać odrzucona, z uwagi na niewłaściwe określenie wartości przedmiotu zaskarżenia. Strona pozwana kwestionowała brak rozłożenia zasądzonego świadczenia na raty i nie miała obowiązku w tym zakresie wskazywać całej zasądzonej od niej kwoty, bowiem nie kwestionowała swojego obowiązku zapłaty kwoty 102.754,34 zł i tylko ponad tę sumę wniosła apelację. Uznać zatem należało, że apelacja została złożona i opłacona prawidłowo.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że pozwana prawidłowo wskazała, iż Sąd Okręgowy niesłusznie do substratu zachowku zaliczył pełną wartość nieruchomości położonej w P. przy ulicy (...), dla której Sąd Rejonowy w Piotrkowie Trybunalskim prowadzi księgę wieczystą nr (...), ponieważ analiza wpisów dokonywanych w przedmiotowej księdze wieczystej wskazuje, iż na podstawie aktu własności ziemi z dnia 15 maja 1975 r., nr (...), wydanego przez Naczelnika Miasta w P. oraz postanowienia Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim z dnia 2 stycznia 1990 r. wydanego w sprawie I Ns 612/98, jako właścicielki zostały wpisane w udziałach po 1/2 każda W. N. oraz B. B.. Dopiero zaś na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Piotrkowie Trybunalskim z 12 grudnia 2006 r. wykreślony został udział B. B. we własności nieruchomości i w jej miejsce wpisano pozwaną W. N.. Również powód nie podnosił, by w skład substratu zachowku wchodziła własność nieruchomości przy ulicy (...) w P., gdyż na rozprawie w dniu 12 maja 2008 r. podał, iż w skład spadku wchodzi udział w powyższej nieruchomości. Z niewiadomych zatem względów Sąd Okręgowy przyjął, iż w skład spadku wchodzi przedmiotowa nieruchomość w całości podczas, gdy powinien wchodzić jedynie udział w 1/2 części tej nieruchomości. W konsekwencji należało podzielić wywody apelacji w tym zakresie i obliczyć, że właściwa wartość udziału w nieruchomości przy ul. (...) w P. wynosi 320.482 zł, a zatem po dodaniu pozostałych pozycji, substrat zachowku wynosi 630.651,04 zł, a szósta część tej kwoty przypadająca dla powoda stanowi kwotę 105.108,50 zł.

Z uwagi na obniżenie zasądzonych na rzecz powoda kwoty, zmianie uległy również koszty procesu obliczone stosunkowo na podstawie art. 100 k.p.c. i z tych względów zasądzoną od pozwanej kwotę 20.279 zł należało obniżyć do kwoty 10.088 zł.

Sąd Odwoławczy stwierdził, że w pozostałym zakresie apelacja nie zasługiwała na uwzględnienie. Przede wszystkim Sąd Apelacyjny uznał, że brak przesłanek by nie uwzględniać do substratu zachowku, dochodów z nieruchomości przy ulicy (...) w Ł. przypadających za okres 1999-2004. W myśl art. 207 k.c. pożytki i inne przychody z rzeczy wspólnej przypadają wierzycielom w stosunku do wielkości udziałów. Do dnia zaś otwarcia spadku wszystkie dochody z nieruchomości powinny być zatem przedstawione do rozliczenia, bowiem wchodzi w skład spadku. Okoliczność, że poszczególne sumy zostały wypłacone po śmierci spadkodawcy nie ma wpływu na zaliczenie tych kwot do substratu zachowku, bowiem wszelkie wierzytelności powstałe za życia spadkodawcy wchodzi do masy spadkowej. SN w postanowieniu z dnia 15 kwietnia 1997 r., I CKU 30/97, OSNC 1997, nr 10, poz. 149 wskazał, że spadkobiercy nabywają spadek w stanie istniejącym w chwili jego otwarcia. W odniesieniu do wierzytelności z rachunków bankowych spadkodawcy oznacza to, że wchodzi w skład spadku jedynie w takim zakresie, w jakim istniały w dniu śmierci spadkodawcy. Spadek nie obejmuje zatem narosłych od tego dnia odsetek od tych wierzytelności, które, stanowiąc pożytki prawa (art. 54 k.c.), zgodnie z art. 207 k.c. w związku z art. 1035 k.c., przypadają spadkobiercy w stosunku do wielkości udziałów. Z tych względów analizowany zarzut apelacyjny nie zasługiwał na uwzględnienie.

Sąd Apelacyjny uznał, że brak było również podstaw by zasądzoną od pozwanej kwotę zachowku rozkładać na raty, zgodnie z art. 320 k.p.c. Rozłożenie zasądzonego świadczenia na raty stanowi uprawnienie sądu, który w uzasadnionych wypadkach może wydać odpowiednie postanowienie w tym zakresie. W niniejszej sprawie jednak rozłożenie zasądzonej kwoty na raty pozbawiłoby ją ekonomicznego znaczenia. Pozwana została już uprzywilejowana, bowiem Sąd Okręgowy zasądził odsetki od kwoty zachowku od daty wyrokowania, a nie od daty ich wymagalności, natomiast Sąd Apelacyjny nie był władny zmienić tego rozstrzygnięcia, z uwagi na brak apelacji ze strony powoda w tym zakresie. Ponadto zauważyć należy, że pozwana odziedziczyła znaczny majątek i powinna się liczyć z koniecznością zapłaty zachowku dla uprawnionych.

Sąd Okręgowy prawidłowo również zastosował art. 98 § 2 k.p.c., zaliczając do niezbędnych kosztów procesu koszty przyjazdu powoda na wszystkie terminy rozprawy, pomimo, że był on reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika. Zauważyć bowiem należy, że wszelkie stawiennictwa powoda wynikały z treści zarządzeń Sądu Okręgowego, który wyraźnie wzywał stronę do udziału w posiedzeniu, a nie jedynie informował o terminie rozprawy. Podkreślić należy, że w sprawie, w co najmniej w dwóch przypadkach na 6, konieczna była obecność powoda na rozprawie, natomiast nie można wykluczyć, że w pozostałych wypadkach również była ona uzasadniona, gdyż należało liczyć się m.in. z możliwością prowadzenia przez strony negocjacji w sprawie ewentualnej ugody. Z art. 98 § 3 k.p.c. wynika, że do niezbędnych kosztów procesu strony reprezentowanej przez adwokata zalicza się wynagrodzenie, jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego adwokata, koszty sądowe oraz koszty nakazanego przez sąd osobistego stawiennictwa strony. Ponieważ powód za każdym razem był wzywany do osobistego stawiennictwa przez Sąd Okręgowy to właściwym było zaliczenie do niezbędnych kosztów procesu wydatków, które poniósł z tytułu dojazdów na terminy rozprawy.

Mając na uwadze powyższe Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. zmienił zaskarżony wyrok w pkt 1, 2 i 3 w ten tylko sposób, że obniżył zasądzone świadczenie do sumy 105.108,50 zł i zasądzoną kwotę kosztów procesu do kwoty 10.088 zł i w oparciu o art. 385 k.p.c. oddalił apelację w pozostałej części.

Na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c. Sąd Odwoławczy zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 5.497 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.